

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 9. junija 1880.

Obseg: Ne kosimo travnikov in deteljišč prepozno! — Čisti dohodek davku podvrženih zemljišč v Avstriji po novi vce-
nitvi. — Starine prvih časov srednjega veka. — Potovanje v Bosni. — Mnogovrstne novice. — Cesar na Českem.
— Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Ne kosimo travnikov in deteljišč prepozno!

Bliža se čas, da bo treba pokositi deteljo, pa tudi travniki boljši bodo kmalu prišli pod koso. Zato menim, da vstrežem gospodarjem, če o pravi dōbi košnje spregovorim ter svoje nasvete utemeljujem z dokazi istinitosti in raznih toliko znanstvenih, kolikor praktičnih preiskav in poskušanj.

Navadno velja pri nas, da se imajo pokositi travniki o kresu. Dobra je „pratika“, a vendar-le se bomo kmetovalci morali tudi na kaj družega, namreč na vremenske razmere in na razvitek rastlin v različnih krajih ozirati. Trava bo visoka, kmalu zrela, če je bila zgodnja spomlad mokra, pozneje pa lepo gorko vreme, — vse drugače pa, če je bila spomlad suha. Poprej bo treba kositi travnik v dobri legi, kakor onega v revni suhi legi. Tudi po kakovosti travniško trato sestavljajočih trav in zeljišč se bomo morali ravnati, ker nekatere trave so zgodnje, druge prav pozne v razvitku.

Prav hitro rastejo sledeče travne rastline: lisičji rep (*alopecurus pratensis*), francoska ljulika ali pahovka (*arrhenatherum elatius*), — prav pozno poženejo ter tudi v cvetje stopijo: svinjski rep (*phleum pratense*) in bilnica (*festuca pratensis*) itd.

Navadno se kosé pri nas travniki, ko so uže rjaveti pričeli, ko so uže popolno odcvelili in uže seme izdelovati pričeli. To pa je silno škodljivo za kmetovalce, ker potem dobé trdo pusto seno, bolj slami, in uže kakor sočni krmipodobno. „Pa saj bo več sená, če pozno kosim“ — tako slišim ugovarjati kakega starokopitneža, če je trava popolnem dorastla. Odgovarjam takemu, da se zeló vara, in dokazati mu hočem, kaj vse slabega je dobil s prezrelim senom.

Rastline sploh, tako tudi trave imajo največ redilnih tvarin takrat v sebi, kedar ravno stopijo v cvetje. Kolikor dalje časa torej odlašamo košnjo, toliko bolj bodo seme izdelovale, s tem pa imele manj redilnih tvarin, toliko bolj puste postajajo ter za prebavljanje nesposobniše, kajti sleherna rastlina potrebuje za izdelovanje zrnja najboljše snovi, katere je do te dobe nabrala. V dobi pred cvetjem imajo rastline obilno onih snovi v sebi, katere so ravno največ važnosti za rejo živine, namreč one so bogate, polne gnjilčnih tvarin pa tudi fosforove kisline in prav ti dve tvarini ste najimenitniši za vspešno rejo ži-

vali. Gnjlčne tvarine služijo za napravo mesá, fosforova kislina pa daje snov posebno za kosti. Saj prav zaradi fosforove kisline priporočajo umni živinorejci pokladati nekoliko ovsa tudi mladim konjičem, da morejo izdelovati krepko kostovje.

V mladih rastlinah je posodična tkanina še mehka, zato tudi lahko prebavljiva; kolikor stareja pa postaja rastlina, toliko bolj pusta in neprebavljiva je ter se spremení v pusto lesno snov. Po cvetji neha razvijati se v rastlini gnjlčna snov ter se do izoriranja množi le lesna snov s porabo posebno fosforove kisline.

Naj to trditev dokažem s sledečimi številkami, katere same za se dovolj jasno govoré:

Kemične preiskave detelje, katera se je v 3 do-
bah kosila, in sicer v 1. dobi, ko je popje za cvetje
nastavljala, v 2. dobi, ko je pričela cvesti in v 3. dobi,
ko je uže stala v polnem skoro dovršenem cvetju, so
pokazale sledeče rezultate. Imela je detelja v

	1. dōbi:	2. dōbi:	3. dōbi:
beljakovinskih tvarin	23·30%	20·04%	17·28%
tolšč	7·16%	5·26%	5·49%
skrobnih snovi	39·58%	40·53%	42·72%
surove tkanine (Roh- faser)	20·60%	25·68%	27·02%
pepela	9·36%	8·49%	7·49%

Iz teh števil vidimo, da je odcvetela detelja imela sicer nekoliko več skrobnih snovi, pa zato tudi dokaj več (7 odstotkov) surove tkanine, toraj le slabega več, manj pa beljakovinskih snovi in tolšč.

Pa tudi iz vsakdanjih slehernemu znanih skušenj morem pojasniti svojo trditev. Skrbni gospodarji, ki imajo blizu velikih mest obširne kravarije, ker mleko prodajajo v mesto, posejejo jeseni nekoliko rži, katera je, kakor sploh znano, spomladi prva v rašči, ter jo zeleno pokosé in molznim kravam pokladajo. Skušnje učé, da jo krave kaj rade žró in po njej dobro molzejo. Rrž zelena, torej predno prestopi v klasje in cvetje, daja izvrstno krmo. Kaj pa, ko pustimo, da rž dozori in žito daje? Komu pač pride na um, z rženo slamo krmiti krave! Gotovo bi tisti, ki bi suho rženko dajal molznim kravam, celó malo namolzil mleka, katero bo tudi brez kančeka smetane. In mar ni tako pri travi, katera zelena pred cvetjem pokošena je polna soka, — ko pa v seme požene, postane pusta slama?

Da bi pač ta lahko razumljiva prilika prepričala naše kmetovalce, da bi kosili travnike, ko na njih trava komaj cvesti prične!

Isto velja za deteljo, sploh druge krmenske rastline!

Kako žalostno je videti travnike rujave, namesto zelene kositi! Kak kmetovalec bo sicer trdil, da bo sená več, in pravi: „le poglej, kako hitro je kopica narejena in velika.“ Al moti se mož, kajti sočnega finega sená se veliko, take starine, slame, pa le malo spravi v kopico. Poskusi le napolniti koš s finim senom ali pa se slamo, in prepričal se boš, da bo koš koj poln slame, ker trdo stebelasta tvarina se ne dá tako stisniti, kakor nježue travne bilke.

Ni čuda, če pozimi živina, ki tako pusto seno žre, peša in shujša. Saj dobiva pusto izmolzeno seno, brez beljakovinskih in fosforovekisljih snovi, polno pa neprebavljive surove tkanine, kajti une so pošle in izporabljene bile za izdeljavo zrnja.

Na podlagi takih pozvedeb bi se pač vsakdo moral prepričati, da je treba kositi o pravi dobi, da dobi senó tečno in lahko prebavljivo, katero bo skoro za 30 odstotkov več vredno kakor prestaro pokošeno.

Tudi so kmetijski kemikarji po preiskavah pozvedeli, kako goveda prestaro, kako pa o pravi dobi, torej o začetku cvetja, pokošeno seno prebavljajo. Našli so, da se prestaro pokošeno senó zeló slabo prebavi, ker v izmetih živalskih so našli 28 odstotkov neprebavljenih snovi, pri tečnem senu pa komaj neprebavljenih 2 do 5 odstotkov! Tudi te številke jasno govoré.

Pa tudi zarad množine sená bomo dobro opravili, če bomo o pravi dobi pokosili prvo seno, ker toliko hitreje se bo pokošeni travnik zopet ozelenel in toliko več otave bomo dobili. Kdor pozno kosi, ko navadno nastopi uže huda poletna suša, sme gotov biti, da bo malo otave imel, ker zarad predolge zoritve prvega sená je trata opešana, in ker ni dežja, ki bi jo oživel in okrepčal, tudi rasti ne more. Če pa trava v prvi dobi nima vlage, tudi nič kaj prida iz nje ne bo, ker se nič kaj ne razrašča.

Tudi ne smem zamolčati, da prezrelo seno zemljo hudo izmolzuje, kakor sploh vsaka rastlina, katera je seme naredila. Na njivo, na kateri si imel zeleno deteljo, smeš sejati pšenico, katera ti bo tudi brez gnojenja, če je le njiya močna in pred deteljo bila gnojena, dobro obrodila. Če si pa pustil deteljo iti v seme, bo njivo zeló izmolzla in ne svetujem ti sejati na njo pšenice. Prav pri detelji moreš zopet prepričati se o resnici, katero sem skušal v tem spisu dokazati, namreč zeleno pokošena in potem posušena detelja ti daje najtečnijo košnjo, katero rabiš za pitanje volov in za krmenje tacihi volov, kedar težko delajo itd.

K sklepu raj še priporočam skrbno sušenje detelje, da pri sušenju ne odpada fino drobno perjiče, katero je najtečnije. Kdor ima kozolce, si more lahko pomagati, ker v kozolcu sušeča se detelja ne zgubi nič tega finega perjiča in postane lepo zelena suha tvarina.

Komur pa zmanjka prostora v kozolcu ali da sploh kozolca nima, kakor povsod drugod po Goriškem in sploh Primorskem, in saj tudi tje dohajajo naše „Novice“, svetujem, da se poslužuje deteljnih sušilnikov, katere si lahko o zimskem času pripravi, ker vsak hlapec jih more izdelati. Vzemi 3 metre visoke žrdi, na pr. smerekove, spodaj jih ošpiči in skoz nje proti vrhu prevrtaj na vsakih 50 cm. narazen luknje, v katere križem vtakneš palice ali kline. Tako žrd zabodeš v zemljo in na kline obesiš pokošeno in nekoliko zveneno deteljo. — Če ti je taka priprava pretežavna, vzemi kako močno vejo, oseči jo tako, da jej pustiš kratke kline in tudi imaš sušilnik, na katerega lahko razobesiš deteljo, katera se bo prav dobro kakor v kozolcu posušila. Pa tudi v tem oziru so taki sušilniki koristni, da more nova detelja rasti, ne da bi jo pokošena pa sušeča se detelja v tem zadrževala. Ko

je detelja dovolj suha, izpulita dva delalca sušilnik, ga preneseta na konec njive in suho deteljo spravita na voz.

V kozolcu, kjer tega ni, pa na sušilnikih posušena detelja ohrani vse fino tečno perjiče in je lepo zelena, prijetno dišeča, tako da jo živina dokaj rajši žre od one, katera se je dolgo časa, posebno če je deževje nagajalo, valjala po njivi in skoro vsa izprana, rujava, debelostebelasta brez perjiča ostala.

Povše.

Čisti dohodek davku podvrženih zemljišč v Avstriji po novi vcenitvi.

Po vladni predlogi, katera se je centralni komisiji za uravnavo gruntnega davka dne 25. preteklega meseca izročila, je letni čisti dohodek vseh davku podvrženih zemljišč v Avstriji vcenjen tako-le:

Ime dežele	Mera oralcov	Letni čisti dohodek		
		skup	poprek od ene-ga orala	
			gold.	gl. kr.
Doljne Avstrijsko	3328026	21848136	6	56
Gornje Avstrijsko	1939144	11558229	5	96
Solnogradsko	1065072	1776720	1	67
Tirolsko in Predarelsko	4242667	5657747	1	33
Štajarsko	3676640	13003296	3	54
Koroško	1644895	3450808	2	10
Kranjsko	1655915	3060845	1	85
Primorsko (Trst, Istria, Gorica in Gradiška)	1298600	4253199	3	28
Dalmacija	2181622	1501211	—	69
Česko	8737406	52582168	6	2
Moravsko	3745940	27424227	7	32
Šlezija	868945	4022735	4	63
Galicija	1319278	29975855	2	26
Bukovina	1760387	3183404	1	81
Skup .	49338047	183298580	3	72

Komisija, obstoječa iz 15 udov, pregleduje cenitvene operate in se posvetuje o opravkih od vlade navetovanih, da se more prava razmera davkovskega bremena ukreniti.

Posledek tega posvetovanja pa uže zdaj kaže, da ta komisija na obširno predrugačenje vladnih števil ne misli. Vlada je pa res tudi svoje delovanje obračala posebno na to, da se prevelike različnosti o odmeri zemljiškega davka poravnajo in to brez bistvene spremembe bremena.

Ker pa skupni davkni znesek (kontingent) po posamesnih davkinih zneskih ne sme oškodovan biti, zato je samo po sebi jasno, da če se davkni znesek kake dežele zmanjša, bodo s tem zneskom druge dežele obtežene. Nasproti pa se bode njih skupni znesek zmanjšal za toliko, kolikor se kaki deželi davek povekša.

Uže zdaj se pa kaže glavni posledek vcenitve — o čemur se uže iz začetka ni dvomilo — da bode česki in kranjski deželi dosedanji davkni delež pomanjšan, in da od skupne svote poviška zadeta bode najbolj Galicija, kajti iz sedanjih preiskav se je razvidelo, da česka in kranjska dežela ste bili čez delež, ki po pravi razdelitvi skupne vsote na vsako pride, z davkom preobloženi, nasproti pa da je Galicija dosedaj premalo plačevala. Če se dosedanji